

כתיבה משותפת, תניה אנגלשטיין והסדנא לאמנות, 1982—1992

עמי שטייניץ

זמנים עקרוניים, הסדנא לאמנות 1978—1989

הסדנא לאמנות החלה לפעול ביבנה בקיץ 1978 ועיקר ערכי עבודתה גובשו במהלך שנות השמונים של המאה העשרים. שלוש מגמות עיקריות עיצבו את פעולות הסדנא: עבודה רצופה עם בתי הספר במסגרת שעות הלימודים, תפיסת הקהילה כמרכז תרבות, וחסות עירונית לטובת יצירה עם כלל ילדי היישוב ללא הבדלי הכנסה וכישרון. מסכת פערים חברתיים ותרבותיים בארץ בכלל ובערי הפיתוח בפרט, חשיבות הביטוי החזותי לפרט ולקהילה והתפקיד החברתי של האמנות והאמנים השפיעו על גיבוש התפיסה. שנת 1989 הייתה שנת משבר עבור הסדנא ומבחן לקיום העקרונות הבסיסיים של עבודתה. כחלק מתוכנית קיצוצים עירונית התבקשה הסדנא לסגור את תוכנית הבוקר לתלמידי בתי הספר ונדרשה לממן את הוצאותיה על סמך הכנסות מחוגי ערב. מסגרת לימודי הבוקר, הגלריה לאמנות ופעולות הסדנא בשכונות העיר מומנו עלי ידי העירייה, והיו מוקד השינוי החברתי שחיפשה הסדנא. תוכנית הבוקר אפשרה עבודה מתמשכת ומעמיקה של הסדנא עם כלל

תניה אנגלשטיין, עמי שטייניץ וישראל רבינוביץ בעת דיון במשבר, הסדנא לאמנות יבנה, 1989

ילדי העיר. משמעות הפסקתה היה ניתוק רבים מהם מפעילות תרבותית קבועה והעמקת הפער שהתפתח בישוב עם הקמת שכונות צמודות קרקע וכניסת תושבים מבוססים לעיר. לאחר כשלון מאבק ציבורי נוקב שערכו אמני הסדנא עברה הסדנא על כל צוותה וערכיה למשכן הנוכחי בשכונת רמת-אליהו בראשון לציון. הסדנא לאמנות ביבנה הוקמה מחדש על ידי צוות אחר ועל פי תוכנית שונה.

ביטוי וקהילה בעבודת הסדנא לאמנות

תניה אנגלשטיין סיימה את לימודי הקרמיקה באקדמיה לאמנות בצלאל בירושלים בשנת 1975 והחלה ללמד בסדנא בשנת 1982, לאחר שעברה עם משפחתה לגור בשכונת נווה אילן החדשה

דף התערוכה "מעגלים בחומר", גלריית הסדנא ביבנה, 1988

מבנה, 1988. העבודה הראשונה של תניה המציינת את הכיוון המזרחי של עבודתה.

תניה עם קובי הראל ורענן חרל"פ ברמת-אליהו.

תניה אנגלשטיין וגיל גורן מנהל הסדנא לאמנות ברמת-אליהו מכינים את התערוכה "מעגלים נמשכים", 2007 בגלריית הסדנא.

במערב יבנה. במשך שנתיים, בשנות הלימודים תשמ"ה ו-תשמ"ו, 1984 – 1986, שרתה תניה כמנהלת הסדנא ועבדה בה עד שנת 1992. עשר השנים בהן עבדה תניה בסדנא היו משמעותיות להתפתחות ערכי העבודה של הסדנא ולדרך יצירתה כאמנית קרמיקה. התפתחות משולבת זו חיונית להבנת המשמעות הציבורית והאישית שיש לעבודת האמנות בקהילה. ההוראה בסדנא מתקיימת בלב זירת שאלות חברתיות באופן העורך השפעה הדדית בין פעילות בקהילה לבין יצירה אישית. במקביל לעשר שנות פעולתה בסדנא מתגבשת בעבודת האמנות של תניה שפה שהעמידה את יצירתה כאחד הביטויים החשובים באמנות הקרמיקה העכשווית בישראל. תערוכת היחיד הראשונה של תניה, מעגלים בחומר, נערכה בשנת 1988 בגלריית הסדנא לאמנות במשכנה ביבנה. תערוכת היחיד האחרונה של עבודותיה, מעגלים נמשכים, נערכה בגלריית הסדנא לאמנות במשכנה ברמת-אליהו בשנת 2007, הראשונה בסדרת תערוכות יחיד לאמני הסדנא בעבר הנערכות במסגרת אירועי ציון שלושים שנה לעבודת הסדנא.

התפתחות פנימית — תניה וניהול הסדנא

מלבד המעבר לרמת-אליהו בשנת 1989 עברה הסדנא בשנות השמונים שלבים נוספים בהתפתחותה. בסוף שנת 1984 התבקשה תניה על ידי דוד וקשטיין, מנהלה הראשון של הסדנא, למלא את מקומו. בשנת 1985, לאחר שפרש סופית, ביקש ממנה להחליפו. עזיבתו של וקשטיין ציינה את פרידת הסדנא לאמנות מקבוצת האמנים, רובם בוגרי האקדמיה לאמנות בצלאל, שהקימה אותה, ואת כניסת דור אחר של אמנים שסיימו את לימודיהם במקומות שונים בארץ ומחוצה לה. את עבודת הניהול נטלה תניה לתקופת ביניים עד למינוי מנהל קבוע אחר. תקופת המעבר בניהולה הפכה חיונית לניסוח דפוס המשכיות שסייע לקיום הסדנא וערכיה בשנות השמונים ולאורך שנים. תניה הייתה מנהלת הסדנא הראשונה שהגיעה לתפקיד בהמשך לעבודת ההוראה בה. ניסיון זה אפשר פיתוח נקודת מבט מיוחדת אודות התפקיד ואורח שיח חדש בין צוות האמנים. התרחבה

המועצה המקומית יבנה - המחלקה לחינוך

בית הספר הנמלכתי
רמות ויצמן - יבנה

מס' ביה"ס: 41078
טלפון: 054-77106
מיקוד: 70-650

י"ב שבט תשמ"ו
יום _____
86 יבדאר 22

לכבוד
הגב' חניה אבגלשטיין
מ.מ. מנהל הסדא לאומנות
יבנה

ג.צ.

הברון: ביקוד בתפרדכח מיום 21.1.86
בבקורי בתפרדכח החלמידים ביום 21.1.86
ברצדגי להצביר אליך את התרשמותי הבללאה,
חן חן ריישר כח.

בני כח
י"ב יאדרגני
מנהל ביה"ס

[illegible]

מאוד מידת האחריות המשותפת, ההתייעצות הפנימית והמעורבות שחידדו את ניסוח הערכים החברתיים של הסדנא. השותפות העמיקה את הבנת דרכי העבודה עם הילדים שפיתחו אמני הסדנא. האמנים הבאים מתחומי אמנות שונים עובדים עם הילדים בסדנאות בחומרים מצויים באורח המצאתי המאפשר עריכת צרופים מיוחדים בין חומרים ותכנים. הפשטות, מקוריות הילדים, עירוב הטכניקות, ההתנסויות החומריות מביאים להתבוננות הדדית ושותפות יצירתית בשיח העבודה. בסוף שנת 1986 נבחר לניהול מנהל חיצוני שחסר את הניסיון המקומי ועזב לאחר חודשים ספורים. לקח זה המחיש לצוות הסדנא, אשר בהובלת תניה נטל על עצמו את אחריות הניהול, את חשיבות ההכרות עם ערכי האמנות בקהילה וההתנסות בעבודת הסדנא. כתוצאה מכך התבקש בסוף שנת 1987 שוקה גלוטמן, שלימד בסדנא בשנים 1982 – 1985, לחזור לסדנא כמנהל. מינויו לתפקיד הביא את הסדנא לבשלות רעיונית שכללה הפעלה מלאה של תוכנית לימודי הבוקר לילדי בתי הספר, תערוכות והדרכות בגלריית הסדנא, פרויקטים של אמנות וסביבה, מסגרת חוגים, עריכת השתלמויות מורים ופיתוח רעיונות לפרומים ארציים לדיון באמנות, הוראה ותרבות בקהילה.

עקרונות האחריות המשותפת שנוסחו בניהולה של תניה והתגבשו בתקופת הניהול של שוקה אפשרו לאמני הסדנא לצלוח יחד את משבר שנת 1989 ביבנה ולהעביר את הסדנא על ערכיה למשכנה ברמת-אליהו. הנוהג של חילופים פנימיים נשמר ובשנת 1992 החליף גיל גורן את שוקה ומשמש כמנהל הסדנא עד היום.

כתיבה מזרחית

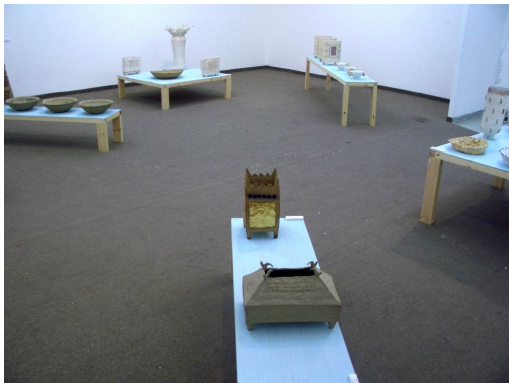
שאלות של אמנות בקהילה וצדק תרבותי שעלו בסדנא השתלבו בשנות השמונים בפעילות עכשווית של חלק מאמניה בגלריות אלטרנטיביות כמו אחד העם 90, ובפעילות בארגוני חברה ומחאה פוליטית בעקבות היציאה למלחמת לבנון ב-1982 ופרוץ האינתיפאדה הראשונה ב-1987. תפיסה העבודה של הסדנא בטאה ביקורת וחיפוש מול דפוס מערבי של כור היתוך שהביא לאי-שוויון כלכלי, חברתי ותרבותי על בסיס מוצא והגדיר מרכז ופריפריה. ביצירה עם הילדים ובתערוכות הגלריה הציבה הסדנא את הזהות הקהילתית ומורשות התרבות המזרחיים והאחרים של תושבי העיר כמקורות השראה וביטוי חיוניים. ביקורת הסדר התרבותי וניסוח שפת ביטוי חלופית הפך בשנות השמונים לנושא מרכזי בסדנא, בחברה ובפוליטיקה. מהלכים שראשיתם בשנות השבעים: מחאת הפנתרים השחורים, שבר המנהיגות של מלחמת יום כיפור והמהפך הפוליטי של עליית הליכוד לשלטון, פרמו את התבנית של שלילת הגלות ופתחו דרך לביטוי זהות ושייכות שמקורם בתרבויות ארצות ערב והאסלאם, אסיה ואפריקה.

מראשית שנות התשעים מפתחת תניה אנגלשטיין כתב יצירה עכשווי מיוחד בחומר. את זאת היא עורכת באמצעות מעברים בין כלים לבין מבנים, בין פשטות לבין הדר, באורח המעניק לחפץ מארג של זהויות ותפקידים. הדרך שיוצרת תניה עורכת לחפץ מסע אל בית, אריג, אלבום תמונות, משפטי זיכרון, טעמים, ריחות, צבע, יופי וכלים. הרצפים הפואטים יוצרים הקשר רחב של משמעויות ומציבים את מסת הזיכרון כזהות בעלת נוכחות. העבודות נובעות מהמרחב של תולדות משפחתה שמוצאה במצרים. פיסות הזיכרון של סיפור המשפחה "הקישוט האסלאמי המסולסל, הריחות, הטעמים והצלילים של המוסיקה הערבית חוזרים מהילדות לתוך עבודותיה...עירוב מתמיד של זיכרונות ילדות אבודים – סרט מצרי כל יום שישי, חביתת עגה, ואום כולתום..." (שלומית באומן, געגוע מזרחי, מוזיאון האסלאם, 2006)

דימויים וספרי סקיצות על שולחן העבודה
וקירות הסטודיו של תניה, 2007.

תניה ניצבת במוקדים של צמתי זהויות. משפחת הוריה, משפחת הררי מקהיר, הביאה עימה לירושלים מורשת של תרבות ערבית ותרבות צרפתית. תניה הקימה משפחה עם חזי אנגלשטיין שהוריו ניצולי שואה מאירופה. הם קבעו את ביתם בשכונת נווה אילן ביבנה, שכונה מבוססת

מעגלים
נמשכים, 2007,
גלריית הסדנא
לאמנות רמת-
אליהו.

תניה אנגלשטיין, עבודה אחרונה, 2007,
תערוכת 30 שנה לסדנא לאמנות, רמת-אליהו.

שהוקמה בעירית פיתוח, ובעבודתה בסדנא לאמנות השתתפה בלבטים החברתיים והתרבותיים שהעסיקו את אמניה. מציאות חייה מכילה את עומק המשמעות של תמונת הקיום המקומית. תניה רוקמת מתוך כך שפה המבטאת מורשת מזרחית וטווה אותה כאמירה עכשווית, אוניברסאלית, מקורית. הופעת השפה בצורה ברורה בראשית שנות התשעים של המאה העשרים מעמידה אותה יחד עם שורה של אמנים יהודים וערבים מתחומי אמנויות שונים שניסחו מקום חדש לתרבות ערב והאסלאם ביצירה העכשווית בישראל.

השפה אותה כותבת תניה מבטאת יכולת העצמה עדינה והחלטית ליציאה מנקודה הכפופה לשוליות: מזרחי, נשי, קרמיקה, אל מקום של אמנות חדשה. תחום הקרמיקה, שתויג בשנות השמונים כנחות באמנות העכשווית המקומית, מעניק לתניה מרחב לשיח של "שוליים" בין כלים, מבנים אדריכליים, מלאכה ומגדר באורח המציב נשיות, יופי, פשטות ומזרחיות כאלטרנטיבה לסביבה התרבותית הקיימת. עבודותיה נעות בין המרחב המשפחתי, הסביבתי והתרבותי באורח המרכיב הצעה שמשמעותה רחבה יותר מיצירת חפץ האמנות לכשעצמו. כך מביאה תניה את תחום הקרמיקה אל מעמד אמנותי חדש ומשתפת בשפתה שיח של שינוי חברתי ותרבותי שמלווה לאורך שנים את עבודת הסדנא לאמנות. מחלה קוטעת את עבודתה בטרם עת בחורף 2008.